

AIN KALLIS

ILM JA FILM

„Täna on ideaalne ilm kinos käimiseks!“

Pimedate ööde filmifestivali postitus Facebookis, 25. november 2012

Filmikunst sarnaneb paljus maalikunstile – ilm loob seal õige meeleolu. Vaid üks näide: maailma tuntumaid filmilõike näitab, kuidas Gene Kelly kepsleb lauldes paksus vihasajus 1952. aasta linateses „Singin’ in the rain“.

Õige harva on ilm filmis muutunud segavaks teguriks – kunagi nähtud kinotükis häirisid ühe mõrvastseeni juures kaasa elamast kaunid pilved nimega *Altocumulus translucidus*. Professionaalne kretinism...

Muidugi on hulganisti filme, mis ongi pühendatud ilma- või siis kliimanähtuste pahategudele. Vikipeedias on orkaani- ja tornaadofilmi loetelus 27 teost. Mitmed neist panevad vaatajat nähtu üle mõtlema.

Loodusstiihia ja inimese võitlus mängib suurt rolli ka tohutu publikumenuga filmis „Titanic“. Ma olen alati imetlenud seal tegutsenud Leonardo Di Caprio kujutatud kangelase titaanlike füüsilisi võimeid. Vähemalt tund aega ujus ta uppivas laevas (ligi –2-

kraadises vees!) ringi, abistades vapralt kaashädalisi. (Teadmiseks – soolane merevesi külmub mitte nulli, vaid –2°C juures.) Teatmike järgi võib ju inimene 10-kraadises vees vastu pida isegi üle tunni, 0°C juures napilt 15 minutit.

Film pole päriselu

Ilmaga seotutest on vast enim kommenteeritud 2004. aastal valminud katastrooifilmi „Päev pärast homset“. Roland Emmerichile tüüpiliselt püüab film näidata, mis võiks juhtuda meie koduplaneediga võib-olla üpris lähemas tulevikus. Ülitorimid, supertornaadod, tohutud tsunamid, tapvad külmalained – kõik need jubedused tulevad põhjapoolkerale kallale paari

päevaga! Samuti näidatakse USA tehnika töökindlust ning sealsete inimeste elujõudu ja võitlusvaimu.

Meenutuseks lühidalt filmi sisust. Antarktise šelfiliustikul puurib noor klimatoloog Jack Hall jääd, teeb seda aga nii oskamatult, et Saaremaa suurune kamakas plärtsatab merre. Teadlane haarab hinnalised jääproovid sülle ning jõuab viimasel hetkel koos kandamiga hüpata üle 5–6 meetri laiuse jääpraio. Edasistest uuringutest selgub, et maakera kliima võib hakata kiirelt muutuma: soojenevad õhumassid panevad sulama Gröönimaa jää. Tohutud mageveehulgad omakorda lülitavad välja Põhja-Euroopat soojendava Golfi hoovuse.

Mõne minuti pärast näevad hir-

VIDA PRESS

Kaader filmist „Titanic“ (1997)

must tardunud vaatajad, et nii see lähebki. (Et vaatajad kivistuvad, võis kuulda kinos, kui popkorni matsutamine ning Coca-Cola-lurin hetkeks vaibusid).

Jack teeb kliimamudelitega arvutusi, mis osutuvadki täpseteks. Loodust reostavate suurlinnade elanikke tabab ilmataadi kohutav kättemaks, kui Los Angeles lammutavad hiigeltornaadod ning Tokyo elanikke tapavad suured raheterad. Ja see pole veel midagi: põhjapoolkera kohal tekivad kolm „super-tsüklonit“, mis kukuvad maad külmutama! Teevad seda nii põhjalikult, et õhutemperatuur langeb järsult –102 kraadini (vana ilmarekord oli teatavasti –89,2°C). Aga enne jõuab kapitalistliku tarbimismaailma südameni, New Yorgini, hiigellaine, mille kõrgus on võrreldav vabadussambaga (seega üle 50 m kõrge), ning külmub seal.

Juhuslikult on New Yorgis kliimateadlase poeg, keda isa Washingtonist päästma tõttab. Jalgsi. Ja muidugi edukalt.

Aga mitte sellest ei tahtnud ma kirjutada. Kangesti tahaks teada, kuidas tunduvad krimifilmid politseinikele või kiirabihaigla lood arstidele. Igatahes ilmanähtusi kujutatakse kinos enamasti pehmelt öeldes ebausutavalt. Tolle „Ülehomse päeva“ esilinasust olevat USA kosmoseagentuuris NASA saatnud pidev naer. Sealseil geo-

füüsikul olevat soovitatud seda linasteost meedias mitte kommenteerida.

Lisaks veel mõned märkused. Kuigi Gröönimaa jäämüts võib tulevikus sulada ning Golfi hoovust mõjutada (nii on ajaloos ka juhtunud), ei toimu see sugugi filmis näidatud viisil. Selline kogu poolkera haarav „supertorm“ on ka füüsikaliselt võimatu. Rääkimata muudest nähtustest, nagu kliimamuutusest sündinud hiidlaine, mis tabas New Yorki. Kust ta tuli? Miks tabas laine vaid seda linna ja ümbritsevad alad jäid puutumata? Kuidas see nii äkki külmus? Jne, jne.

Rääkimata muust fantastilisest: mil moel võisid väga krõbeda külmaga leekida linnas ringi hundid ja ajada taga pintsakus poisse? Kuidas on võimalik ruume kütta vaid raamatutega, nagu soovitas lastele klimatoloogist isa? Tark mees õpetaks pigem toole põletama, sest raamatud ei sobi kütteks kuidagi. Või kuidas sai filmis Vene kaubalaev tihkelt pilvelõhkujate vahele?

Režissöör Roland Emmerich on oma linasteost kommenteerinud järgmiselt: „Tahtsin teha hoiatusfilmi. [–] Iga vaataja teab, et film pole päriselul!“ Maailma meteoroloogiaorganisatsiooni ekspresidendi Aleksandr Bedritski arvamus kõlas: arktilise jää sulamise mõju võib avalduda nii 20 kui 200 aasta pärast. Igal juhul aga ei juhtu ka nn kiired kliimakatastroofid päevade või tundide jooksul, vaid võtavad aega aastakümneid.

Nii et sellist külma- ja veelainet saab näha vaid kinos.

Täiuslikust tormist Ameerika moodi

Tornaadofilmistest tuntuim on vast 1996. aastal valminud „Keeristorm“, mis kandideeris arvutiefektide tõttu ka Oscarile. Hiljem sai see hoopis kolm kehva filmi auhinda. Meteoroloog Emil Peterson Lubbocki ülikoolist hindas filmis nähtud õige lühidalt: arvuti- ja heliefektid olid selles väga head, tornaadoküttide tegevus aga väheusutav. Vähemalt sai vaataja aimu, millist tehnikat kasutatakse pöörise hingeelu lahkamisel. Muide, 2010. aastal hävitas tornaado farmi, kus toimusid selle filmi võtted.

Harva saab Eesti näha täiuslikku tormi. Samanimelises katastrooffilmis („The Perfect Storm“ aastast 2000) heitlevad kuus kalurit oma elu eest võitluses ebavõrdse vastasega. Loo aluseks on 1991. aasta *halloween*’i aegu

aset leidnud sündmused Atlandil. Hilissügisel kohtuvad Kanadast pärit külmad õhumassid ookeani kohal soojema niiske õhuga. Säärased randevuud kujunevad sageli õige tormilisteks.

USA ja Kanada rannikul kutsutakse neid kirdest puhuva rajutuule järgi *nor'easter*’iteks. Mõnikord toovad nad kaasa lumemõllu, mõnikord jäävihma – igal juhul ebameeldivusi.

Filmi sündmustikus mängivad peaosa 1991. aasta troopilise orkaani Grace jäänused, mis said sooja Golfi hoovust ületades energiat ja hoogu juurde. Õhurõhk langes järsult, tuul tugevenes ankrus hulpivate ilmapoide andmeil kuni 33 meetrini sekundis, lained küündisid 13 meetrini.

23 meetri pikkust kalalaeva Andrea Gail oodati asjatult kodusadamasse. 11 päeva kestnud otsingute tulemusena leiti vaid kolm alusele kuulunud eset. Üks neist oli sisselülitamata avariiraadiojaam. Ekspertide hinnangul tabas hukki mehi väga ootamatult.

Maine`i osariigis löid lained sisse USA ekspresidendi, Georg Bushi maja aknad, mitmed hooned uhuti merre. Kokku ulatusid *halloween*’i tormi kahjud sadadesse miljonitesse dollaritesse.

Filmina leidis torm vaatajate hulgas päris hea vastuvõtu (peaosas ikkagi George Clooney!), kriitikute meelest oli see aga keskpärane: „Täiuslik torm“ ei ole täiuslik film. Torm ise on muidugi võimas ja sellepärast tasubki filmi vaatama minna. Osa tormist on simuleeritud digitaalsete vahenditega, osa on aga filmitud ehtsa tormi ajal. Vaatepildid on võimsad ja panevad hinge kinni hoidma. Kino Kosmos helisüsteemid on tõesti viimase peal ja tormimüra tahab viia kõrvakuulmise,“ kirjutas ajakirjanik Priit Hõbemägi filmi nägemise järel ilmunud arvustuses.

Mul on kolleeg, kes ei suuda seda filmi üldse vaadata, sest talle meenuvad kaks 1985. aasta pikka nädalat 8–11-pallises marus Biskaia lahel.

Ilmateadlastel on ilmakaastroofe kujutavaid filme vahel tõesti raske jälgida. Ent samas sütitavad nad laias vaatajaskonnas siiski huvi põnevate (ohtlike) ilmanähtuste vastu. •

 Ain Kallis (1942) on meteoroloog, klimatoloog ja publitsist. Tema peamine uurimisvaldkond on Eesti kiirguskliima. Töötab peaspetsialistina Eesti keskkonnamagentuuris ja dotsendina Tallinna tehnikülikooli mere-süsteemide instituudis.

